

82) Tessari i Rigobon, *Ramon Llull. Un home del nostre temps*

Aquest documental forma part dels materials que acompanyen el llibre de Pere Villalba, *Ramon Llull. Vida i Obres* (Barcelona, 2015) i, com indica el títol, vol posar de manifest algunes raons que expliquen l'interès que pot tenir Llull per al món contemporani europeu. El fet de tractar-se d'un material audiovisual li dona una capacitat de difusió que concorda amb la voluntat de les entitats que el publiquen i amb la dels seus autors. És fàcil de reconèixer els diversos escenaris en què ha estat rodat, dels quals els principals són els interiors de les ciutats de Pàdua (Baptisteri de la Catedral –on les pintures de Menabuoi són incorporades com a exemple– i Biblioteca Universitària Pinali) i Venècia (Biblioteca Marciana) –on el ms. lat. VI 200 també guanya un significatiu protagonisme. La veu és sempre en italià, però es pot optar per veure'l subtítulat en català, castellà, anglès, alemany, francès, portuguès i, molt significativament pel missatge que vol transmetre, també en àrab.

La trajectòria personal d'Alessandro Tessari com a titular d'Història de la Ciència però sobretot com a polític al Parlament italià explica la sensibilitat i la convicció dels arguments que al·lega (complementats amb la intervenció de Patrizio Ribogon des de la citada biblioteca Marziana). Les seves explicacions sobre Ramon Llull s'encaminen cap al lul·lisme i demostren la lectura ininterrompuda de les obres lul·lianes (incloses les apòcrifes) per part dels principals filòsofs i científics europeus. El lul·lisme que ressenya Tessari és el que buscava un «mètode» (la paraula és important per al conjunt del documental) que aconseguís sistematitzar la cerca del coneixement, fer-lo actiu i capaç d'avançar, dinàmic i, en última instància, informatitzat, per oposició al coneixement estàtic de la memòria i de les *auctoritates*. Aquesta explicació, exposada amb naturalitat per Tessari i que l'espectador interioritzarà de manera senzilla, és, tanmateix, una de les idees més innovadores i suggeridores de les que aporta Tessari.

Per conduir-nos a veure que Ramon Llull continua sent un filòsof útil per a explicar la situació contemporània (expressat literalment a les conclusions del documental: «Ramon Llull no és un home de l'Edat Mitjana, és un home del nostre temps»), Tessari tracta diverses característiques de l'obra lul·liana i de la tradició lul·lística. De manera aparentment sorprenent, el documental arrenca amb imatges de les pintu-

res de Giusto de Menabuoi a la cúpula i a les parets dels Baptisteri de la catedral de Pàdua, (segona meitat del segle XIV). Comparats amb Ramon Llull, Giotto i Menabuoi innoven la tradició romànica i bizantina oferint una idea complexa de la realitat que descriuen, acudint a imatges universals (com ara fa Llull amb l'ús dels arbres o la geometria de les figures artístiques). Buscant, doncs, reflectir i comprendre aquesta universalitat de la realitat i del coneixement, Llull aconsegueix trobar punts en comú en el pensament humà, i que, per tant, permeten posar en relació les tres religions del llibre. Aquesta cerca de bases fonamentals, de caràcter universal i que permeten confluències i coexistència entre les diverses cultures, és, segons Tessari, «la base, la primera idea d'una Europa que s'emmiralla a la Mediterrània». Aquesta presentació ofereix diversos arguments, que enumerem a continuació:

- 1) Ramon Llull va donar dignitat literària al català, cosa que va afavorir el desenvolupament d'un element identitari a la cultura catalana. Aquest argument es dóna amb el suport de Patrizio Robigon, el qual subratlla el fet que Ramon Llull dignifica la llengua catalana no només fent-la servir en l'àmbit del coneixement, sinó que, en oposició a la uniformitat que aconsegueix l'ús de la llengua llatina a tot el món occidental, apareix com una marca d'identitat que palesa la presència de diverses cultures a la Mediterrània. Rigobon s'atura en la dedicatòria del ms. 200 de la Biblioteca Nazionale di Venezia on, segons afirma, es conserva una dedicatòria autògrafa de Ramon Llull al dux Pietro Gradenigo. El que vol posar en relleu d'aquesta dedicatòria és l'expressió «Ego magister Raymundus Lull cathalanus», en què el gentilici *cathalanus* és vist com un signe d'identitat manifestament i voluntàriament expressat.
- 2) Ramon Llull es va fonamentar en la idea de l'arrel comuna de les tres religions del llibre. A diferència d'altres intel·lectuals que estaven interessats en la conversió dels infidels en un moment en què el les croades encara eren un sistema actiu, Ramon Llull es veu envoltat d'una evident presència islàmica i jueva. Per tant, la conversió d'infidels no és tan sols un gran objectiu polític internacional, en certa manera internacional, atès que l'islam era una amenaça en el Llevant de la Mediterrània; per a Llull era una necessitat viscuda, gens allunyada i fefaent. La seva actitud fonamental d'«entrar en la seva cultura i en la seva llengua» caracteritzarà el pensament

de Llull, que apareix com un autor extraordinari per haver conegut directament fonts àrabs o per haver escrit textos cristians imitant la literatura de tradició musulmana (vegeu, per exemple, el *Llibre d'amic e amat* o els *Cent noms de Déu*).

Aquest argument s'amplia amb la segona aparició en el documental de Patrizio Robigon, quan recorda que, amb la finalitat de la conversió, Llull, a més de viatjar al nord d'Àfrica buscant el contacte directe amb els infidels, va intentar accions polítiques que afavorissin les distensions entre Venècia i Gènova per tal de poder concordar una aliança comú amb aquesta finalitat de conversió. Tessari continua esmentant més accions de signe polític que emprèn Ramon Llull per a aconseguir el seus objectius, i recorda la seva presència al Concili de Viena el 1311 per demanar al papa la fundació de càtedres de llengües orientals a les universitats europees. Reforça la mateixa idea l'esment de l'episodi de l'esclau sarraí: significa la seva voluntat d'establir el diàleg amb l'islam amb la seva pròpia llengua, l'àrab.

- 3) L'Art va desenvolupar la recerca d'un sistema de comprensió del món que podia ser aplicat racionalment a qualsevol coneixement, i, per tant (igual que un mètode), s'ofereix com un element universalitzant del coneixement, malgrat la persistència de realitats culturals diverses. Tessari esmenta l'existència de centres d'estudis lul·lians a diferents ciutats europees i acudeix a l'edició de Lazarus Zetzner, *Raymundi Lulli Opera ea quae ad adinventam ab ipso Artem universalem*, Estrasburg, 1598, que contenia una antologia de deu obres lul·lianes —algunes de les quals són apòcrifes— acompanyades d'altres textos de Cornelius Agrippa, De Valeriis i de tres comentaris a l'obra lul·liana per part de Giordano Bruno (dos anys abans que fos condemnat a mort per la Inquisició!). En tot cas, la lectura de les obres lul·lianes va ser tan influent que els intel·lectuals del segle XVII les comentaven, com fa Descartes citant Llull, que és l'únic autor que apareix en el seu *Discurs del mètode*. La recerca moderna d'un mètode universal (també aplicat en clau política per Felip II i en la geometria arquitectònica del seu Escorial) evoluciona, en part, gràcies a Llull. L'Art de Llull proporciona una màquina, un sistema actiu «d'atrotar veritat», oposat a la memòria, un magatzem de dades estàtic. El sistema combinatori s'assembla molt més a les possibilitats infinites que ofereix

actualment la xarxa electrònica que al sistema mnemotècnic clàssic, imperant en temps de Llull i del qual la història de la ciència moderna s'anirà desprenent per acudir als principis universals, és a dir, a fórmules matemàtiques o mètodes que permetin qüestionar el coneixement, sotmetre'l a la prova de l'experimentació i deduir-ne de nous.

La motivació de Tessari, doncs, de tornar a Ramon Llull per tenir-lo en compte a l'actualitat no és una retòrica buida. Només considerant el problema que planteja l'islam a l'Europa contemporània, en part difícil de resoldre pels segles de denigració, Tessari ens recorda que el pensament de Llull ofereix *per se* un argument arrelat en la tradició europea i al qual es pot recórrer per a la solució de l'aproximació i la convivència. Si bé l'Art lulliana, efectivament, forma part de la matèria que conforma els fonaments de l'actual xarxa informàtica, i, per tant, és necessari tenir-la en compte per explicar la història de la revolució tecnològica que viu l'actualitat, el cert és que Llull sembla vigent en el pensament social i polític actual. En un moment que Europa necessita trobar arguments polítics que permetin solucionar els greus problemes referents a la convivència de diverses tradicions culturals, Ramon Llull aporta un testimoni valuós –també per la seva antiguitat– que ofereix solucions que poden ser presentades no com a genialitats retòriques, sinó sòlidament meditades per una llarga tradició europea.

Óscar de la Cruz Palma

85) Viana, «Ramon Llull's Sixth Sense»

Aquest article es divideix en tres parts: una primera que repassa la presentació de l'*affatus* en l'obra lulliana des de la seva introducció l'any 1294, un *Lo sisè seny lo qual apel·lam affatus*, una segona que rastreja en la història de la semiòtica per tal de situar la doctrina del beat, i finalment una que cerca possibles paral·lels en el pensament de Charles Peirce. La primera mostra com Llull explica que l'*affatus*, una facultat comunicativa, és un sentit devora els altres cinc, i per tant comú a tots els animals. Dóna relleu especial al fet que funciona a dos nivells; intern, com entre els sentits i la imaginació –i la cog-